

Թ Ո Ւ Թ Լ Կ

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ա Շ Խ Ա Ր Հ Ի

ՏԵՏՐ ԸՕԳՔՍԻՔԷԿԸՆ ԲԵՐՈՅԵԿԸՆ

ԵՒ ԶՈՒԵՐՇՈՒԻ ԳԻՏԵԼԵՅՑ

ՅՈՒԼԻՍ 16	1860	ԹԻԻ 2
ՀՐՈՏԻՑ 3	ՌՅԹ	ՏԱՌԻ Ա

Հ Ա Յ Ո Ց Լ Ե Զ Ո Ւ

Է՛րեսեի ազգերնուամէջ շատեր կան Արամեան լեզուին ազնուութիւնն ու յարզը ճանչցող, բայց կը գտնուին անանկներ ալ որ անոր յարզը չճանչնալով իրենց խօսակցութիւնները ուրիշ լեզուներով կ'ընեն, կամ Հայերէն խօսքերու մէջ օտար լեզուէ բառեր ալ կցելով, անոր քաղցր ներդաշնակութիւնը կը խանգարեն: Ուստի արժան եւ վայելուչ կը համարիմք մեզի այս նիւթիս վրայ կարճ կերպով մը խօսիլ:

Հին պատմութիւններէն կրնանք նշմարել, որ Աստուտեան մարդն Արամ մեր Հայոց լեզուէն կը խօսէր, վասն զի Արամէն սկսեալ մինչև Այնապետի ժամանակ մէկ լեզու մը կը գործածէին: մեր ազգն ալ Այնապետին Յարեթ որդիէն յառաջ եկած ըլլալուն, տարակոյս չունինք որ Հայոց լեզուն Արամէն սկսած ըլլայ:

Ընկէ ետքն ալ մեր լեզուին անխախտ մնալուն ա-
մէնեւն տարակոյս մը չի պիտի ունենանք , ինչու որ՝ աշ-
տարակին կործանման ժամանակը , երբ ուրիշ ազգերը
դէռ ասդիս անդին ցրուում ընակելու տեղ կը փնտր-
ուէին , Հայաստանի գեռաբողբոջ բնակիչքը իրենց եր-
կիրները զարդարելու ետէէ կ'ըլլային . անոր համար Հա-
յոց ազգը՝ Թէ լեզուին կողմանէ , Թէ Թագաւորութեան
կողմանէ , և Թէ արուեստագիտութեան կողմանէ առա-
ջն կը կոչուէր . ետքն ալ մեր ազգին մէջ զիտուն և
խմաստուն մարդիկ ելլալով Հայոց լեզուն աւելի ճոխա-
ցուցին , և բազում աշխատութեամբ Հայերէն լեզուին
չքնալ և աննման գրերը հնարեցին , որ մինչև այն ժա-
մանակ Հայոց մէջ օտար ազգաց գրերը կը գործածուէր :

Ուրե՛մն բոլոր Հայք խորին մտածութիւն մը Թող
ընեն , Թէ իրենց յարգը որքա՛ն մեծ էր , և է ուրիշ ազ-
գաց առջև , որ մինչև անգամ ՄԱՅՐ ԵՊՈՒԿՅՈՒՄ ալ կըր-
նանք կոչուիլ , վասն զի միւս գտնուած բոլոր ազգերը
մէնէ ետքը են ծագած , և այն ազգը՝ որ իր մէջ Հայ-
րենասիրութիւնը ամրացուցած է , ամէնէն գօրաստըն է ե-
ղեր . Թէ որ մեր Հայրենիքն ալ միտքանութիւնը ամրա-
ցուցած ըլլար իր մէջը , ամէն ազգէն փառաւորը մենք
պիտի ըլլայինք : Մի՛թէ մեր ազգին մէջ միտքանութեան
սէր տուող Թագաւորներ չեկա՞ն , այո՛ . ինչպէս Հայկ
Արմենակ , Արամ՝ որ միշտ բոլոր երկիրներու կը տիրէր
և կը պատուիրէր իր իշխաններուն , որ իր երկիրներուն
մէջ գտնուող բնակչացը Հայերէն լեզուէն ՚ի զատ ուրիշ
լեզուէ խօսիլն արգիլեն . Արամ՝ Վահագն , և ասոնց
նման շատեր . բայց աւա՛ղ որ Հայաստանի գահին վրայ
գոռողախիրտ Թագաւորներ ալ նստելով , իրենց նախոր-
դացը ջանքը միշտ պարապը կը հանէին . երբ մէկը կ'ու-
գար ազգը կը զարդարէր ու կը մեծցընէր , ընդհակա-
ռակն ուրիշ մը կուգար իր կամապաշտութեամբը կը տը-

գեղըրնէր ու կը պզտիկցունէր . մէկը՝ հաշտութիւն կ'ուզէր , ումիւսը՝ նորէն կը զբգռէր . մէկը՝ թագաւորութիւն ձեռք կը ձգէր , ու մէկալը՝ կը կործանէր . մէկը՝ Աստուածապաշտութիւն կը քարոզէր , և միւսը կուսապաշտութիւն . մէկը՝ Քրիստոնէական հաւատքը կը դուանէր ինչպէս Աբգար՝ առաջին հաւատացեալ , իսկ իւր յաջորդը՝ կրակապաշտ :

Միշտ ասանկ հալածանքներէ գլուխ չ'իլլալով , ցրուուեցան բոլոր Հայաստանի բնակիչքը աշխարհիս չորս կողմը Ասիա Եւրոպա՝ և ինչքան Ափրիկէ՝ : Ասանկով Հայոց ազգը իր բուն լեզուն ու բարքը թողլով , սկսեցէ օտար լեզուները իրենին հետ միաւորել , անանկորեթէ այս թշուառութեանց վրայ ողբացող մէկ քանի Հայրենասէր անձինք չի գտնուէին , ու մեր ազգը և լեզուն անարատ պահելու ջանքը չ'ընէին , բոլորովին Հայոց լեզուն պիտի ջնջուէր , ինչպէս որ մէկ քանի տեղուանք արդէն եղած է :

Իսկ հիմա՝ որ բոլորովին ծանօթ է մէկ մեր Հայկական լեզուն , ինչո՞ւ զայն ձգելով կը վազենք օտար ազգաց լեզուներուն ետեւէն : Ահա՛ քաջն Արամ իր շիրմին մէջէն ասեղապոչ առիւծի նման ձայնը բարցրացունելով կը հառաչէ : «Մ՛վ որդեա՛կք Հայաստանի , միթէ ես ձեզի չի պատուիրեցի որ ձեր խօսակցութեանցը մէջ Հայերէնէ՛ ՚ի դատ ուրիշ բառեր տեղի չ'ունենան , միթէ ձեր նախնիքը ձեզի չքնաղ և գեղեցիկ լեզու մը չի պարգևեցի՞ն , ուրե՛մն ինչո՞ւ զանի արհամարհելով ուրիշները ձեզի կը սեպհակոնէք . չ'էք գիտեր որ ձեր արի ու քաջ նախնիքը իրենց բազումները թշնամեաց դէմ վերցընելով արիւն քրտինք կը թափէին և շատ անգամ անձերնին կը զոհէին ազգերնին ու լեզունին պաշտպանելու համար Ուրե՛մն ո՛վ երկիրը թնտայրնող քաջերուն որդի՛քը ու թոռու՛նքը , ինչո՞ւ ձեր հարանցը գեղեցիկ շաւղացը հե-

տեւելու փափաքը չէք բնոր : որ առաքինի որդւոց պէս
ձեր անձակ յեղապակաց արժանի հայերուն նմանութիւնն
ունենաք : որով ամէնքը խնան թէ՛ զուք այն արխախրո
ղիւցազանցը որդիքն էք ։

(պիտի շարունակուի)

ՓԵՌՆՈՒԹԻՒՆ

Փառասէր և մեծութեան փափաքով կուրացեալ
մարդու մը վրայ ի՞նչ զաղափար ունիք : Եւ թէ որ ձեզի
ըսեմ թէ՛ այս անանկ մարդ մ'է : որուն գլխաւոր գործն
է ամէն մարդու հետ թշնամի ըլլալ . անոնկ մարդ մը՝ ու
րուն համար այլոց բարօրութիւնը տանջանք է . անանկ
մարդ մը՝ որ չի կրնար բնառ ուրիշի մը մեծութիւնը տես-
նալ ինչ աւթով որ ըլլայ : տաւնց վանի ատելու և նա-
խատելու . անանկ մարդ մը՝ որ, ո՛չ հաւատք ունի և ո՛չ
ալ անկեղծութիւն : անանկ մարդ մը՝ որ նախանձով լի
միշտ պատրաստ է մէկը մատնելու : միւսը ոտքի տակ
առնելու : մէկու մը համբաւը եղծելու : և ուրիշ մը կոր
ծանելու : եթէ քիչ մը շահ յուսալու ըլլայ . անանկ
մարդ մը՝ որ իւր կարծեցեալ մեծութեամբն ու փառքովը
ինքզինքին Մատուածութիւն մը կը սեպհականէ : որուն
կը զօհէ բարեկամութիւնը : երախտագիտութիւնը : ակ-
նածութիւնը : և պարտականութիւնը : բայց ո՛չ առանց
կեղծաւորութեան և խորամանկ կերպից : որոնք իւր դու-
ծերը բարի կարծեցընելու գլխաւոր պատրուակներն են
ըստ աշխարհի : Արջապէս մէկ խօսքով անանկ
մարդ մը՝ որ ո՛չ ինքը մէկը կը սիրէ : և ո՛չ ալ մէկը զին-
քը կ'ենայ սիրել : Թէր այս կերպերով նկարագրեմ :

Չէք ըսեր արդեօք թէ՛ այս մարդ չէ՛ : այլ ընկերութեան մէջ հրէշ մ'է՛ : բայց երբոր մտադրութեամբ խորհելու ըլլաք մէջերնիս պատահածները , անշուշտ կը յիշէք և կը խօստովանիք ալ թէ՛ իր նպատակացը հասնելու ջանացող փառասիրի մը պատկերն է նկարածս :

ՅՈՂՆ . Տ . Մ .

ԲԵՐԵՂԵՆ

ԲԵՐՈՅԵԿԱՆ

ՄԻՓԵՆՆՅԱՆ ԲԵՐԻՔ ԲՆԵՂՈՒ ԵՎՆԸ

(Հարունակո-բի-ն րէ-ն Բի-1)

Այս մտմտութենքով երբ կը տանջուէր խեղճը , անդիի կողմէն սկսաւ կոյրը կանչել . « ո՞վ ես դու , ի՞նչ բանի համար կը գանգատիս . (Իբէն անշուշտ աս ալ ինձի պէս զբժբաղտ մը եղած պիտի ըլլայ , ո՞վ գիտէ , ի՞նչ ներութիւնով եկեր հոս ինկեր է և չուղէր գիւղ դառնալ) :

Բ՛Տ , ըսաւ կաղը . ես խեղճ տղայ մըն եմ . գլխուս րայէն ամենեւին փորձանքները պակաս չ'են : մեր գիւղի տունէն մինակ դառնալու ժամանակս ինկայ ցնխին մէջ , ու կը տեսնամ որ ոտքս կոտորի է , անանկ որ չ'եմ կրնար շարժիլ :

Ս'ախ խեղճ տղայ , պատասխանեց կոյրը ցաւելով մը . բայց ըսէ տեսնամ , արդեօք արևը մարը մտա՞ն , մեր ճամբան կը տեսրուի՞ , թէ չէ :

Կաղ ճամբան շատ լաւ կը տեսնամ , բայց ի՞նչ շահ որ շարժիլ չ'եմ կրնար . ոտքն խիստ եմ ցաւոցոցած . չէնէ՛ մեկէն կ'երթայի ու ծնորդքս մտմտութե կազատէի :

Կոյր (Դարանի քեզի, որ զքեզ մտմտացող ունիս . բայց ես մեկը չ'ունիմ բաց 'ի իմ հաւատարիմ շնիկէս) . ես ալ ակոսս որ տեսնալ չ'եմ կրնար . չէնէ շուտ մը կերթայի, ու խեղճ շնիկիս ուտելիքը կ'ուտայի :

Կալ Ինչ, աչքդ չի տեսնար բարեկամ :

Կոյր Ո՛հ, ուր էր որ տեսնար, ալ ուրիշ բան չ'էի ուզեր բայց աւաղ որ աչքերուս լոյսը իմ մանկութենէս 'ի վեր կորսընցուցեր եմ . ինչպէս որ դուն կաղ ես, անանկ ալ ես կոյր եմ . աղէկ դատնք մեկզմէկ ո՛չ դուն կրնաս տեղէդ շարժիլ, և ո՛չ ես (Դարէն դժբախտները միշտ իրար կը հանդիպին) .

Կալ Ուր էր թէ կարենայի քեզի առաջնորդելով ճամբար ցուցընել . ես ալ կազատէի, դուն ալ :

Կոյր Ուր էր թէ ես ալ երթայի քեզի համար պատգարա (Թէճկէրէ) մը գտնայի (Դարէն երկուքնիս ալ անկար) :

Կալ Ս'իտքս բան մը եկաւ . թէոր դուն ուզես նէ աս փորձանքէն երկ ու քնիս ալ կազատինք :

Կոյր Ես ուզեմ նէ, ի՞նչ ըսել է թէ չ'ուզեմ, ըսէ տեսնամ, մտքիդ եկածը ի՞նչ բան է :

Կալ Դուն աչք չ'ունիս, ես ոտք չ'ունիմ . դուն քու ոտքերդ ինձի տուր . ես ալ իմ աչքերս քեզի տամ . ասանկով երկուքս ալ կ'ազատենք :

Կոյր Ըտըլլալու բա՞ն է մի :

Կալ Ինչու պիտի չ'ըլլայ, ես այնչափ ծանր չ'եմ . դու ալ աչքիս ուժով մէկը կ'երևաս :

Կոյր Փառք Ըստուծոյ, բաւական ոյժ ունիմ :

Կալ Ուրեմն գիտես ի՞նչ կ'ընենք, դուն զիս ուսիդ վերայ կ'առնես կը տանիս, ես ալ քեզի ճամբան կը ցուցընեմ . ասանկով ինչուան գիւղը կը հասնինք :

Կոյր Բարաբար որչափ հետու է :

Կալ Շատ հեռու չ'է . ասկէ կը նեանուի :

Կոյր Երանի բեղն որ կը տեսնաս , ուրե՛մն աճապարենք ,
ատեն չ'անցընենք . տուած խորհուրդիդ խօսք չ'ունիմ . ուր
ես տեսնամ . կեցիր . ես չորս ոտքի վրայ դամ , դուն ալ կա-
մացուկ մը կանակս ելիր :

Կող Քիչ մը դէպ 'ի աջ կողմդ ծագե՛ ,

Կոյր Լիզիկ է , բայց շուտ :

Կող Քիչ մի ալ . հասանկ . թեքերս ալ ուտերուդ եր-
կու կողմէն վար կախեմ . հիմա կրնաս ոտք ելլալ :

Կոյր Լհա կ'ելլամ , ահա ելայ . ո՛հ թողունի մը չափ
ծանրութիւն հաղիւ ունիս կրսէ ու կ'սկսի քալել :

Շուտ մը ճամբայ կ'ելլան : ու մէկ քառորդի լմջ գիւղը
կը հասնին : Կոյրը ղկաղը կ'առնէ որ կը տանի ինչուան անոր
տունը . անեցիք տեսնալնուն պէս շատ կ'ուրախանան , ու կու-
րին շորհակալ կ'ըլլան . ղինքն ալ կ'առնէն կը տանին ինչուան
իր բնակարանը :

Լսանկ այս երկու խեղճերը մեկմեկու օգնելով երկուքն ալ
սպասեցան խեղճութենէն . թէոր այս միաբանութիւնը չ'ը-
նէին , երկուքն ալ բոլոր գիշերը ճամբուն վրայ պիտի մնային
Լհա՛ տես միաբանութեան օգուտը . նոյն բանը կը պատահի
նաև ամէն մարդու , սովորաբար մեկուն չ'ունեցած կատարե-
լութիւնը միւսը կ'ունենայ . այն բանը որ ինքը չի կրնար
ընել , ուրիշ մը կ'ընէ . այսպէս մեկմեկու օգնելով բանի մը
կարօտութիւն չ'ենք ունենար . ընդհակառակն թէ որ իրարու
չ'օգնենք , ամէնքնիս ալ նոյն թշուառութիւնը կը քաշենք :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՇԽՆԵՐԻ
ԵՆՆԵՐԻ ԲՇԽՆԵՐԻ
ԵՆՆԵՐԻ ԲՇԽՆԵՐԻ

Ի դժոհան նստելուց ընայն Հանձնողին :

Դու որ անուն գիտնալ կուզես ,

Օտանի՛ր ահա ԱՅՍՈՐ եմ ես :

Իայց թէ ըսես , « Դու վաղն աւկաս ,

Իւ յաւիտեան պիտի ըլլաս , »

Հաս կը խափուիս , պետք է գիտնաս ,

Օ,ի անհար է զիս վաղ տեսնան .

Անուն է այն որ լսած ես ,

Իւ ցըկեանքս պիտի ըսես :

Այլ ես այս օր եմ ԱՅՍՈՐ ,

Մաղն ի՛նչպէս ըլլամ այս օր .

Կամ վաղն արդեօք ո՞ղջ ես որ ,

Գոնէ միայն ըսես ԱՅՍՈՐ :

Յ. ԲԱԲԵԼԵԱՆ

ՃԱՆՈՒՑՄՈՒՆԻՐ

1 Սիրով կ'ընդունուին որ և իցէ հրատարակուելու յօդուածներ՝ բայց ո՛չ առանց ստորագրութեան . ինչու որ հեղինակին գրածներէն ի գատ՝ որ և իցէ յօդուած մը չ'ի պիտի հրատարակուի առանց ստորագրութեան :

2 Ուղղը կրնայ որ և իցէ յօդուած մը խրկել իր ստորագրութեամբը , և եթէ ուզէ՝ միայն սկզբնատուերով կամ աստղանշանով կը հրատարակուի :

3 Հեղինակին ուղղուած որ և իցէ նամակ՝ մեծ նոր խանի վերի դրանը մը & թիւ Վնթերցասիրաց ընկերութեան գրասենեակը խրկուելու է :

4 Այս տետրակը 15 օրը անգամ մը կը հրատարակուի , ամէն ամսոյն 4ին և 16ին :

5 Օրագրոյ տարեկան գինն է Չմուռան Իրիկուններ պատմութեանը հետ մեկ տեղ կանխիկ 60 դասեկան :

6 Ստորագրութեան տեղին է առ այժմ Վնթերցասիրաց ընկերութեան գրասենեակը :

Շ. ԵՐԵՎԻՐ—ՏԵՕՐԷՆ

Ա. Մ. ՀԻՒՍԵՅԻՆՃԵԱՆ

ՏՊԵԼ Ի ԿՈՍՏԵՆՒՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ԳՈՐԾԵՐԵՆԻ ՆԻՒՐՏԻ ՀԵՐԵՏԻՍ ԼՐԳՐԱՅ